

Першая чытанка беларусаў і не толькі

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

— Наш «Буквар» пазіцыянуецца як першы ў сваім родзе. Раслумачце, што маецца на ўвазе.

— «Буквар» сапраўды ўнікальны і непаўторны. Але, натуральна, гэта не першая ў свеце кніга для навучання. Да і пасля таго існавалі іншыя кнігі. У лацінскай традыцыі быў «Абэцэдарый». Існавалі так званыя «Хорнбукі» — літары для навучання запісваліся на васковых ці рогавых таблічках. Былі і іншыя друкаваныя тэксты для навучання.

— Вы казалі, што выданне распачало прынцыпова новую традыцыю асветы.

— Па-першае, гэта традыцыя самога наймення «Буквар». Раней аналагічныя не існавалі ці былі пад зусім іншымі найменнямі. Нават у рукапісных зборніках такое слова нідзе не сустракаецца — мы бачым першае яго ўжыванне. Па-другое, гэта зборнік новага зместу, якога раней не было, — ён з'явіўся дзякуючы працы віленскіх манахаў. Кніга ўнікальная і паводле зместу, бо абагульніла адукацыйныя набыткі папярэднікаў з алфавітам, правіламі навучання (складвання літараў у склады, складоў у словы, слоў у сказы).

«Беларусь зрабілася цэнтрам адукацыйнай дзейнасці ў рэгіёне. У нас у канцы XVI — пачатку XVIII стагоддзя выйшла больш «Буквароў», чым на тэрыторыі Украіны і Расіі разам узятых, прычым у некалькі разоў больш».

У далейшым таксама і правілаў граматыкі. Усё гэта дадалося да вялікага комплексу адукацыйна-выхаваўчых тэкстаў, якія на канец XVI стагоддзя склаліся ў адно цэлае. Лаўрэнцій і Стафан Зізаніі ўжо падрыхтавалі цэлы шэраг «азбуквальных» тэкстаў, прызначаных для навучання. Гэты «Буквар» абагульніў усе дыдактычныя напрацоўкі розных хрысціянскіх традыцый — і заходніх, і ўсходніх — напрацоўкі розных школ Вялікага Княства Літоўскага (мясцовай традыцыі) і вялікі пласт духоўнай традыцыі, заснаванай на біблійных, у першую чаргу новазапаветных, тэкстах. У выніку нарадзілася гэта кніга — вельмі незвычай-

Фота Кастуся ДРОБАВА

ная, нетыповая, прызначаная шырокай аўдыторыі. Яна пабачыла свет за год да «Граматыкі» Мялецкі Сматрыцкага і фактычна з'яўлялася ўступам да яе, бо была разлічана не толькі на навукоўцаў, якія маглі прафесійна напісаць тэксты на царкоўнаславянскай мове, а нават на пачаткоўцаў — таго, хто толькі прыступае да вывучэння мовы. Гэта было прынцыпова новым і важным.

— Хто з'яўляецца аўтарам «Буквара»?

— У мяне ёсць толькі гіпотэза наконт гэтага, бо аўтарства не абазначана. На тытульным лісце напісана, што гэта «буквар языка славенского, писанию, читанию, научению хотящих полезное руководство...» Пазначана таксама, што кнігу рыхтавалі манахі віленскага манастыра. Атрымліваецца, што гэта калектыўная праца. Фактычна віленскі Святадухаўскі манастыр — галоўны цэнтр адукацыі і асветы праваслаўнай царквы ў Вялікім Княстве Літоўскім (кажучы сучаснай мовай, метадычны цэнтр). Больш на кнізе мы не бачым ніякіх імёнаў, акрамя змешчанага на тытуле герба Багдана Агінскага, падкаморыя троцкага, аднак ён з'яўляўся спонсарам, а не аўтарам. Таму, мяркую, што кнігу склалі манахі. Аднак былі задзейнічаны найбольш здольныя сярод іх — Мялецкі Сматрыцкі і Лявонцій Карповіч. Першы да таго часу ўжо вучыўся ў многіх універсітэтах Еўропы, быў актыўным практыкам, бо выкладаў многім шляхецкім родам. А Лявонцій Карповіч, на маю думку, таксама з'яўляецца не менш магчымай асобай, якая магла б стаць аўтарам «Буквара». Ён меў цудоўную адукацыю, займаўся практыкай выкладання — кіра-

ваў брацкай школай пры тым самым манастыры. Да таго ж кіраваў друкарняй, працаваў з братамі Зізаніямі, якія да таго выдавалі «Азбуку», меў вялікі досвед знаёмства з навучальнай літаратурай заходняй традыцыі. Таму ён меў усе падставы стаць аўтарам «Буквара». Абодва гэтыя чалавекі — асобы надзвычай яркія для беларускай культурнай прасторы таго часу.

— Дзе захоўваюцца арыгіналы выдання?

— Адна з кніг знаходзіцца ў бібліятэцы Мідл Тэмпл у Вялікабрытаніі, другая — у Каралеўскай бібліятэцы Даніі. Дацкі экзэмпляр крыху лепш захаваны, у ім добра чытаюцца ўсе тэксты. Але ён няпоўны, там адсутнічаюць апошнія старонкі «о знамении крестном». Таму мы арыентаваліся ўсё-такі на лонданскі экзэмпляр.

— Якім грамадскім саслоўям была адрасавана кніга і наколькі ўплывала на развіццё асветы (быць можа, закранала толькі вышэйшыя слаі)?

— Выхад такой кнігі з'явіўся выключна важнай падзеяй. Ён масава паўплываў на свядомасць людзей, не толькі шляхты, духавенства і дваранства, якія мелі магчымасць адукацыі праз манастырскія бібліятэкі, але і найперш на шырокія колы свецкага грамадства і, што важна, гараджан. Гэтыя кнігі пашыраліся па брацкіх школах — і далей, шырэй. Яны выкарыстоўваліся для прыватнага хатняга навучання. У далейшым, як відаць, многія больш познія выданні, напрыклад выданні Спірыдона Собаля, таксама больш познія кнігі з друкарняў у Магілёве, Куцейне, Вільні, Супраслі перанялі назву, структуру, змест выдання. Яны адно-

за адным паўтаралі «Буквар», выходзілі амаль кожны год — і гэта стала пэўным культурным выбухам. Фактычна Беларусь зрабілася цэнтрам адукацыйнай дзейнасці ў рэгіёне. У нас у канцы XVI — пачатку XVIII стагоддзя выйшла больш «Буквароў», чым на тэрыторыі Украіны і Расіі разам узятых, прычым у некалькі разоў больш. Гэта традыцыя моцна паўплывала і на культуру, адукацыю Расіі і Украіны, бо ў далейшым падобныя кнігі пачалі з'яўляцца там — пад такой жа назвай і падобным зместам.

— Выданне было разлічана на дзяцей ці дарослых?

— Калі сёння па букварах вучацца пераважна дзеці, то ў той час і дарослыя таксама часта не ўмелі чытаць — таму гэта кніга была прызначана і для іх таксама — на ўсіх, хто хоча навучыцца. Аднак у ёй шмат тэктаў, арыентаваных менавіта на юнакоў, — і гэта сведчыць пра тое, што прызначалася яна найперш ім.

«Буквар» абагульніў усе дыдактычныя напрацоўкі розных хрысціянскіх традыцый — і заходніх, і ўсходніх — напрацоўкі розных школ Вялікага Княства Літоўскага».

— У кнізе шмат рэлігійных тэкстаў. Гэта прыкмета часу?

— Так, але ў той жа час і свядомая пазіцыя складальнікаў. Задачай «Буквара» было не толькі навучыць складваць літары ў словы і завучыць самі словы, але і засвоіць пэўныя правілы жыцця ў грамадстве. Навучыць чалавека правільна сябе паводзіць, адчуваць і разумець, у чым розніца паміж добром і злом. Таму сапраўды больш за палову аб'ёму кнігі складаюць малітвы, запаведы, законы, пералікі дабрадзейнасцяў і грахоў. Розныя дабрадзейнасці не толькі пералічваюцца, але і апісваюцца, робяцца спасылкі на Свяшчэннае Пісанне. Дзеці вучылі не «мама мыла раму» — яны даследавалі, хто яны ёсць у гэтым свеце і як сябе трэба паводзіць з іншымі, як быць выхаваным, адукаваным, культурным чалавекам. Мэтай «Буквара» было не проста навучыць чытаць, але навучыць чытаць добрыя тэксты.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.

Чырвоны Крыж дапамагае дзецям з цяжкім лёсам

Дабрачынная акцыя «Дзеці ідуць у школу» прайшла ў прыёмніку-размеркавальніку для непаўналетніх у Мінску.

Арганізатарамі акцыі выступіла Беларускае таварыства Чырвонага Крыжа. Удзел у мерапрыемстве прынялі і прадстаўнікі адміністрацыі Маскоўскага раёна.

Сутнасць акцыі ў тым, што пачатак новага навучальнага года распаўсюджваецца на ўсіх дзяцей адпаведнага ўзросту. У тым ліку і на тых, хто воляй лёсу апынуўся ў прыёмніку-размеркавальніку. Таварыства Чырвонага Крыжа сумесна з уладамі горада вырашыла падтрымаць у падлеткаў жаданне вучыцца. Для гэтага прадстаўнікі таварыства і ўлады прыйшлі ў госці са сваімі падарункамі.

У прывітальным слове кіраўнік спраў адміністрацыі Маскоўскага раёна Уладзімір КАЗЛОЎСКІ сказаў выхаванцам прыёмніка-размеркавальніка:

— Хоць вы і трапілі ў гэтую ўстанову, вы дзеці нашай краіны, і для вас пачынаецца самы звычайны навучальны год. Хочацца, каб у вашым жыцці ўсё склалася добра. Каб вы вярнуліся ў сем'ю, выправіліся і сталі паўнаважнымі грамадзянамі.

Інэса РАВІНСКАЯ, старшыня Маскоўскага раённай арганізацыі Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа, заўважыла:

— Жадаю, каб усё ў вас склалася ўдала, каб вы больш не траплялі ў падобныя ўстановы. Хацелася б, каб вы проста вучыліся, развіваліся, раслі. А для таго каб падняць настрой, мы прынеслі салодкія падарункі, зробленыя рукамі нашых валанцёраў.

Затым падарункі ад Чырвонага Крыжа і адміністрацыі Маскоўскага раёна раздалі выхаванцам. У вялікіх белых пакетах былі неабходныя канцылярскія прыналежнасці, а таксама розныя ласункі, якія, несумненна, палепшаць ім няпростае будні.

Па словах начальніка прыёмніка-размеркавальніка падпалкоўніка міліцыі Ларысы ЛЫЧКОЎСКОЙ, цяпер ва ўстанове знаходзяцца восем дзяцей, сярод іх адна дзяўчына. Падлеткі ўтрымліваюцца тут да 30 дзён, пасля чаго іх развозяць па месцах пастаяннага знаходжання. Навучальны працэс у прыёмніку-размеркавальніку падтрымліваецца. З дзецьмі займаюцца выхавальнікі з вышэйшай адукацыяй. Установа мае ўсе неабходныя падручнікі, забяспечана выдатнай бібліятэкай. Выхаванцы не выпадаюць з навучальнага працэсу: пішуць сачыненні, вучаюцца гісторыю, замежныя мовы, шмат чытаюць.

Дарэчы, дзеці сюды паступаюць адусюль. Сёння, напрыклад, тут утрымліваюцца жыхары Ліды, Магілёва, Бабруйска, Століна. Ёсць нават падлетак з В'етнама Фан, або, як яго ахрысцілі нашы хлопцы, Ваня. Ён прыехаў са сваёй дзяўчынай у Расію на чэмпіянат свету па футболе. Калі чэмпіянат скончыўся, Фан разам з сяброўкай спрабаваў нелегальна трапіць у Еўрасаюз. Пасля затрымання Фан і яго дзяўчына, як непаўналетнія, апынуліся ва ўстанове на Акрэсціна. Дзяўчыне бацькі аплацілі дарогу, і яна вярнулася на радзіму. А вось бацькі «Вані» не знайшлі пакуль грошай на вяртанне сына дадому. Знаходжанне юнага в'етнамца ў нашай краіне зацягнулася. Яго зваротны білет прыйдзеца аплачваць беларускаму боку. Але ўжо ў найбліжэйшы час Фан вернецца ў В'етнам.

Пасля ўручэння падарункаў Інэса Равінская разам са сваёй памочніцай, валанцёркай Дашай, крыху затрымалася ў выхаванцаў. Справа ў тым, што нехта з іх піша вершы, малюе ці займаецца музыкай. Тут хочучь дапамагчы юным талентам, каб яны мелі магчымасць рэалізаваць свае задумы.

Сяргей КУЛАКОЎ.

Ведай нашых!

«ЗАЛАТАЯ» ИНФАРМАТЫКА

Беларусы бліскуча выступілі на міжнароднай алімпіядзе

Інтэлектуальныя спаборніцтвы прайшлі ў Японіі і сабралі больш як 900 удзельнікаў з 88 краін свету. На працягу двух дзён ім неабходна было вырашыць тры заданні і на іх базе распрацаваць пэўную праграму.

Гонар беларускай школы адстойвалі яе выпускнікі, якія атрымалі гэта права сёлета на рэспубліканскай алімпіядзе па інфарматыцы сярод вучняў. Першакурснікі факультэта прыкладнай матэматыкі і інфарматыкі БДУ заваявалі ў Японіі ўзнагароды рознай

вартасці. Залатым прызёрам стаў Аляксандр Кернажыцкі, выпускнік гімназіі № 2 г. Магілёва, а сярэбраным — Станіслаў Ціцянок, які скончыў гомельскую гімназію № 5.

Таксама «золата» прынес камандзе выпускнік лунінецкай сярэдняй школы № 2 Андрэй Некрашэвіч. А выпускнік віцебскай гімназіі № 1 Марк Карнейчык стаў сярэбраным прызёрам.

Гэта найлепшы вынік беларусаў за ўвесь час іх выступленняў на міжнародных алімпіядых па інфарматыцы, што дазволіла заняць чацвёртае каманднае месца, па-

дзяліўшы яго са зборнай Расіі. Першае месца — у зборнай Кітая.

Беларускія школьнікі ўдзельнічаюць у міжнародных алімпіядых па інфарматыцы з 1990 года і кожны год вяртаюцца з узнагародамі. Беларус Генадзь Караткевіч станавіўся абсалютным рэкардсменам спаборніцтваў. Ён пабываў на міжнароднай алімпіядзе сем разоў і заваяваў шэсць залатых і адзін сярэбраны медаль. Сёння ён навучаецца ў Санкт-Пецярбургу.

Надзея НИКАЛАЕВА